

Asia: VN/1070/2021

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sukupuolen vahvistamisesta sekä siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

1. Kommenttinne liittyen sukupuolen vahvistamisen edellytyksiin (1 §):

Täysi-ikäisyysvaatimus sukupuolen vahvistamisen edellytyksenä vaikuttaa kielteisesti sukupuoli-identiteetin näkökulmasta useisiin lapselle kuuluviin oikeuksiin kuten syrjimättömyyteen, oikeuteen tulla kuulluksi, yksityisyyden suojaan ja itsemääräämisoikeuteen. Suomen UNICEFin näkemys on, että myös alle 18-vuotiaalla lapsella on oltava mahdollisuus sukupuolen oikeudelliseen vahvistamiseen.

2. Kommenttinne liittyen hakemukseen ja sen käsittelyyn (2 §). Kommentteja pyydetään esimerkiksi siihen, onko sukupuolen vahvistamisen hakemusmenettely esitetystä muodostaan toimiva ja tarkoituksenmukainen.

-

3. Kommenttinne liittyen sukupuolen vahvistamisen oikeusvaikutuksiin (3 §). Lausunnoissa pyydetään kiinnittämään erityistä huomiota sellaiseen lainsäädäntöön, jossa sukupuolelle annetaan merkitystä ja jota hallituksen esityksessä ei ole tunnistettu. Lisäksi huomiota pyydetään kiinnittämään säännöksen aiheuttamiin muutostarpeisiin lausunnonantajan toiminnassa/hallinnonalalla.

Ehdotetun lain on esimerkiksi arvioitu mahdollisesti edellyttävän muutoksia vankeus- ja tutkintavankeuslakien säännöksiin vankien sijoittamisesta sekä henkilöntarkastuksista ja päihitteettömyyden valvonnasta. Vastaavia säännöksiä on myös laissa poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta. Lain on myös arvioitu edellyttävän muutoksia eräisiin rikoslain säännöksiin.

-

4. Kommenttinne liittyen sukupuolen vahvistamisen oikeusvaikutuksiin ja vanhemmuuteen (4 §)

-

5. Kommenttinne liittyen vanhemmuutta kuvaavaan nimikkeen muuttamiseen (5 §). Erityistä huomiota pyydetään kiinnittämään sellaiseen lainsäädäntöön, jossa vanhemmuutta kuvaavaan nimikkeeseen

liitetään oikeusvaikutuksia (vanhemmalle itselleen tai tämän lapselle) ja jota hallituksen esityksessä ei ole tunnistettu. Lausunnoissa pyydetään myös kiinnittämään huomiota niihin muutostarpeisiin, joita vanhemmuutta kuvaavan nimikkeen muuttaminen edellyttää esimerkiksi lausunnonantajan tietojärjestelmissä.

-

6. Kommenttinne liittyen ulkomaisen päätöksen tunnustamiseen (6 §):

-

7. Kommenttinne liittyen lain voimaantuloon ja sen soveltamisen porrastamiseen (8 §):

-

8. Kommenttinne liittyen esityksen pääasiallisiin vaikutuksiin, ml. selvitykseen joka on laadittu lapsivaikutusarvioinnin tueksi. Lausunnossa pyydetään kiinnittämään huomiota vaikutuksiin, joita lausunnonantaja arvioi esityksestä aiheutuvan toiminnalleen/hallinnonalallaan. Huomiota pyydetään kiinnittämään myös tietojärjestelmiin kohdistuviin muutostarpeisiin sekä muihin tiedonhallintalain 5 §:n 3 momentin kannalta olennaisiin asioihin.

HE-luonnoksessa on tunnistettu, että täysi-ikäisyysvaatimuksella on vakavia ja laajoja vaikutuksia lapsen oikeuksiin (s. 57: ”lainsäädännössä asetettu ikäraja vaikuttaa siten olennaisesti lapsen oikeuksiin”). Luonnoksen lapsivaikutuksia arvioivassa osiossa ei kuitenkaan missään kohtaa selkeästi todeta, ovatko täysi-ikäisyysvaatimuksen vaikutukset pääasiallisesti myönteisiä vai kielteisiä lapsen oikeuksille – vaikka lapsivaikutusarvioinnin tehtävä on juurikin tunnistaa säätelyn myönteiset ja kielteiset vaikutukset lapsen eri oikeuksiin (Lapsivaikutusten arvioinnin käsikirja lainvalmistelijoille, s. 66: ”Vaikutusten arvioinnin osalta on tärkeää, että hallituksen esitykseen on kirjattu avoimesti kaikki merkittävät myönteiset ja kielteiset sekä tarvittaessa myös neutraalit vaikutukset”). Suomen UNICEFin näkemys on, että sukupuolen oikeudellisen vahvistamisen täysi-ikäisyysvaatimuksen vaikutukset lapsen oikeuksiin ovat laajoja ja kielteisiä ja esittää, että sanat ”kielteinen vaikutus” täysi-ikäisyysvaatimuksen kohdalla todetaan luonnoksessa selkeästi ja nämä kielteiset vaikutukset on kirjattu selkeästi hallituksen esitykseen. Vaikka sukupuolen oikeudellisen vahvistamisen merkityksestä lapsille ja nuorille ei ole tutkitutta tietoa, pystytään sen mahdollisia myönteisiä ja kielteisiä oikeus- ja hyvinvointivaikutuksia arvioimaan – aivan kuten luonnoksessa on tehty aikuistenkin kohdalla – ja joita esimerkiksi Sanna Koulun selvityksessä on kattavasti käsitelty. Lainvalmistelussa mukana ollut arviointi- ja seurantatyöryhmä on tuonut esiin näitä myönteisiä ja kielteisiä vaikutuksia lausunnoissaan sekä osana työryhmätyöskentelyä – nyt niitä on varsin ohuesti sisällytetty hallituksen esitysluonnokseen.

s. 59-60 todetaan, että ”Hallituksen esityksen valmisteluun ei ole kuulunut tehdä ehdotuksia sukupuolen vahvistamisen sääntelemiseksi alaikäisten osalta.” Jos lainvalmistelussa tulee esille, että hallitusohjelmakirjauksen täsmällisellä noudattamisella on kielteisiä vaikutuksia tietyn ihmisryhmän perus- ja ihmisoikeuksiin, eikö silloin valmistelussa kuulu tehdä ehdotuksia perus- ja ihmisoikeuksia myönteisesti toteuttavista vaihtoehdoista ja niiden vaikutuksista osana hallituksen esityksen ”Muut toteuttamisvaihtoehdot” - kohtaa? Osiossa 5.1. käsitellään jo erilaisia tapoja, joilla sukupuolen oikeudellinen vahvistaminen voisi olla mahdollista alaikäisille, mutta siitä puuttuu selkeä kirjaus siitä, että hallitusohjelman täysi-ikäisyysvaatimuskirjauksella on kielteisiä vaikutuksia alaikäisten oikeuksiin ja siksi hallituksen esityksen kohtaan ”Muut toteuttamisvaihtoehdot” on sisällytettävä

lasten perus- ja ihmisoikeuksia myönteisesti toteuttava vaihtoehto, joka mahdollistaisi sukupuolen oikeudellisen vahvistamisen myös alaikäisille. Suomen UNICEF esittää, että osion 5.1. Vaihtoehdot alaikäisten henkilöiden aseman sääntelemiseksi kohdan alussa tunnistetaan selkeämmin mitä myönteisiä, ja mahdollisia kielteisiä ja neutraaleja, vaikutuksia sukupuolen oikeudellisella vahvistamisen ulottamisella alle 18-vuotialle on lapsen eri oikeuksiin ja hyvinvointiin ja lisätään lause: ”jatkovalmistelu lasten asemaa parantavaksi sääntelyksi käynnistetään nopeasti”. HE-luonnoksesta käy ilmi, että tarkastelua alaikäisten asemasta tässä teemassa on esitetty tehtäväksi jo vuonna 2015. On tärkeää, että tämä tarkastelu viedään nopeasti päätökseen.

9. Muut kommentit liittyen hallituksen esitysluonnokseen:

Suomen UNICEFin tehtävä on edistää lapsen oikeuksia ja siksi keskitymme lausunnossamme varmistamaan sen, että hallituksen esityksessä tuodaan selvästi esille uuden säätelyn kielteiset vaikutukset lapsen oikeuksiin ja tarve nopealle etenemiselle lapsen oikeuksien toteutumisen varmistamiseksi. Suomen UNICEF toteaa kuitenkin, että hallituksen esitys on selkeä parannus aikuisten oikeuksiin erityisesti lisääntymiskyvyttömyysvaatimuksen poistumisen myötä.

Huttunen Mirella
Suomen UNICEF ry